

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНИХ ВПРОВАДЖЕНЬ У МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF INNOVATIVE IMPLEMENTATIONS IN ART EDUCATION

Стаття присвячена питанням впровадження інновацій у сфері мистецької освіти. Зокрема в ній з'ясовуються теоретико-методологічні засади ефективних нововведень у підготовці кваліфікованих кадрів мистецького (музично-педагогічного) фаху. У статті розглянуто передумови виникнення окремих інновацій, інноваційних наукових досліджень і розробок, цілісних удосконалених або нових методико-технологічних систем опанування певного музично-практичного курсу безпосередньо у процесі інструментального навчання. Окреслено ряд актуальних нововведень в авторських методиках навчання в інструментальному класі. Простежено зв'язок між змістом інновацій у сучасній мистецькій освіті та колом науково-практичних здобутків в інших важливих професійних сферах. Закцентовано увагу на значному впливі щодо розвитку мисленнєвих операцій та здібностей, важливих для професійної діяльності вчителя мистецтва, інноваційних комп'ютерних та медіа-технологій.

Визначено, що інновації у сфері мистецької освіти відзначатимуться сталою ефективністю впливу на якість та результативність процесу професійної підготовки фахівців музично-педагогічної галузі за умови розроблення й використання у навчально-виховній діяльності результатів профільних наукових досліджень, проведених у контексті актуальних науково-практичних передумов оновлення змісту мистецької освіти, педагогічних технологій, методів, форм та засобів розвитку творчої особистості. Такі передумови виникатимуть у ході пошуку оптимальних освітніх рішень в області музично-практичної підготовки спеціалістів мистецького фаху з урахуванням сучасних соціокультурних перетворень (модернізації освітніх систем) та доцільних наукових і науково-практичних досягнень у галузях філософії, педагогіки (інструментальної в тому числі), психології, фізіології, музикології, культурології, комп'ютерних наук, а також у наукових міжгалузевих дослідженнях.

Ключові слова: інноваційні впровадження, освітній процес, мистецька освіта, музично-педагогічна галузь, інструментальна підготовка.

The article is devoted to the issues of introducing innovations in the field of art education. In particular, it elucidates the theoretical and methodological foundations of effective innovations in the training of qualified personnel in the artistic (music and pedagogical) specialty.

The article deals with the prerequisites for the emergence of individual innovations, innovative scientific research and development, integrated improved or new methodological and technological systems for mastering a certain musical and practical course directly in the process of instrumental learning. A number of actual innovations in the author's methods of teaching in the instrumental classroom are outlined. The connection between the content of innovations in modern art education and the range of scientific and practical achievements in other important professional fields is traced. Attention is focused on the significant impact of innovative computer and media technologies on the development of mental operations and abilities important for the professional activity of an Art Teacher.

It has been determined that innovations in the field of art education will be characterized by sustainable effectiveness of influence on the quality and efficiency of the process of professional training of music and pedagogical specialists, provided that the results of specialized scientific research conducted in the context of current scientific and practical prerequisites for updating the content of art education, pedagogical technologies, methods, forms and means of developing a creative personality are developed and used in educational activities. Such prerequisites will arise in the course of the search for optimal educational solutions in the field of musical and practical training of artistic specialists, taking into account modern socio-cultural transformations (modernization of educational systems) and appropriate scientific and research and practice achievements in the fields of philosophy, pedagogy (including instrumental), psychology, physiology, musicology, cultural studies, computer science, as well as in scientific interdisciplinary research.

Key words: innovative implementations, educational process, art education, musical and pedagogical sector, instrumental training.

УДК [78:001.8]:37

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.22>

Корейчук М.П.,

заслужений працівник культури України, професор кафедри гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету

Григорчук І.С.,

канд. пед. наук, доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету

Тарчинська Ю.Г.,

канд. пед. наук, доцент кафедри гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Успішність професійної самореалізації педагога у закладах освіти різних типів визначається передусім рівнем його загальних та спеціальних компетентностей. Серед важливих фахових якостей працівника освітньої галузі особливу вагу має здатність до сприйняття та генерування інноваційних підходів, методів і технологій. Досвід застосування та поширення педагогічних інновацій дозволяє пристосовувати навчально-виховну діяльність до актуальних змін самій системі освіти, а також у суспільно значимих процесах загалом.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «інновація» (походить від латинського *innovātiō* – оновлення, зміна) має чимало тлумачень. Зокрема, згідно із потрактуваннями, що містяться у «Сучасному словнику іншомовних слів» [5, с. 261], «Тлумачному словнику української мови» [9, с. 121] інновація – це уведення нового, модернізованого; за визначенням із короткого енциклопедичного словника [10, с. 255] – цілеспрямоване запровадження в існуючу практику того або іншого нововведення, завдяки якому відбуваються позитивні зміни й досягається необхідний ефект. Сутність

інновації як економічної категорії Марченко О. І. та Саєнко Я. П. [3, с. 20] узагальнено визначають наступним чином: вона є кінцевим результатом інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, або удосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності підприємства.

Інноваціями у сфері освіти є новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські моделі, технології, методи, що підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності, змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління закладом освіти, системою освіти [4]. Інноваційною діяльністю у сфері освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок (там само).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Нові перспективні методики навчально-виховної роботи з'являються на ґрунті поєднання наукової та освітньої діяльності; апробації інноваційних теоретичних розробок, а також і теоретичного обґрунтування корисних, прогресивних, позитивних, доцільних нововведень на основі передового педагогічного досвіду; зміни цілей освіти обумовлених динамічними змінами суспільного розвитку. Для якісного перетворення освітнього процесу, зокрема у музично-педагогічній галузі, суттєвого значення додатково набуває творча сутність самої мистецької діяльності, виховний потенціал музичної культури. Процесу впровадження педагогічних інновацій, систематичному відбору ефективних ідей, технологій, концепцій сприятиме знання тих чинників, що забезпечуватимуть стійкі позитивні результати навчання та виховання здобувачів музично-педагогічної освіти.

Тому **метою статті** стало визначення головних галузевих науково-практичних передумов оновлення підготовки кваліфікованих кадрів мистецького (музично-педагогічного) фаху, зокрема у класі музичного інструменту.

Виклад основного матеріалу. Другої половини ХХ століття у професійній діяльності корифеїв української інструментально-виконавської школи окремі інновації запроваджувалися у контексті традиційних в інструментальній педагогіці методичних моделей. З 90-х років відомі мистецькі особистості свідомо реалізовували свій креативний потенціал у власних цілісних інноваційних методико-технологічних системах опанування музичного інструменту. Становлення інноваційних технологій, зокрема, фортепіанного навчання

досліджено у монографії професора Н. Гуральник [2, с. 276–296]. Серед багатьох нововведень в авторських методиках опанування інструменту дослідниця відзначає надання великої ваги активності мисленнєвих процесів здобувачів освіти; педагогіці самостійності; мистецькій індивідуальності; самоаналізу як моніторингу власного фахового розвитку; підвищенні загальнотеоретичної культури; мотивації до власного музично-педагогічного розвитку; глибокому й всебічному вивченню самобутньої української музичної культури; системному зверненню до використання технічних засобів навчання тощо. Згідно аналізу розвитку методико-технологічних інновацій опанування гри на інструменті порубіжжя ХХ–ХХІ століть Н. Гуральник робить висновок, що система оновленого інструментального навчання спирається на методологічно спрямовану педагогіку (набуття не стільки конкретних прийомів та умінь, скільки опанування методів пошуку знань, умінь, виконавських та педагогічних прийомів на перетині різних загальних та фахових освітніх компонентів). Самі ж інновації у сучасній мистецькій освіті (зокрема у музично-педагогічній освіті) визначає як створення проєктованих дидактичних моделей навчально-виховного процесу, яким властиві нові підходи, методи навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти з опанування певною творчою діяльністю. Появу інноваційних педагогічних технологій дослідниця пов'язує із розвитком теорії психології, педагогіки, музикології, обумовленою соціокультурними змінами модернізацією освітніх систем [2, с. 277, 280, 281].

Фахова реалізація вчителя мистецтва (музичного мистецтва) вимагає багатьох розвинених здібностей, зокрема здатності до музично-творчої діяльності. Розробники інноваційних освітніх впроваджень з питань оптимізації творчого розвитку особистості спираються передусім на тлумачення феномену творчості у філософських дослідженнях [6]: працях мислителів античності (Платон, Аристотель), філософії середньовіччя (Ф. Аквінський, М. Кузанський), доби Відродження (Дж. Піко делла Мірандола), поглядах німецьких філософів, які надавали значної ваги творчому потенціалу особистості (Г. В. Ф. Гегель, Й. Г. Гердер, І. Кант), видатного українського мислителя, педагога і музиканта Г. Сковороди та ін. Значним внеском у розвиток теорії і методики інструментального навчання стали дослідження українських митців і науковців саме у філософському аспекті (Б. Деменко «Питання поліритміки в теорії і практиці музичного мистецтва (фортепіанно-виконавський аспект)», «Специфікація категорії часу в поняттях музичної науки»; Е. Кучменко «Взаємовпливи історико-культурних процесів Заходу і Сходу в ХVІІІ–ХХ ст. (на прикладі художньої культури)»; В. Шульгіна «Музична українка:

інформаційний і національно-освітній простір» та ін.).

Окрім філософського, психологічного, педагогічного підґрунтя інноваційних пошуків шляхів модернізації мистецької освіти теоретико-методичні підходи до розв'язання завдань інструментального навчання збагачуються здобутками у сфері психофізіології. Завдяки цьому уточнюються принципові питання щодо оптимізації методики формування виконавської техніки.

Згідно сучасних методичних поглядів пріоритетним завданням у напрацюванні виконавських прийомів є створення яскравих музично-слухових уявлень та підпорядкування моторики музично-художнім цілям. Відповідно ж до останніх досліджень психофізіології процес вдосконалення виконавських прийомів має відбуватися не лише за смисловою лінією, а й за суто руховою. Прогресивна педагогіка не відкидає традиційних поглядів щодо необхідності розвитку фізичних якостей ігрового апарату та, зважаючи на сучасну концепцію психофізіології про побудову доцільних рухів [7], заперечує механічні тренування і наполягає на необхідності постійного вдосконалення процесів автоматизації ігрових рухів як принципової організації вправи. Стосовно ж розвитку фізичних якостей ігрового апарату розширюються вимоги до принципів організації ігрових рухів, що передбачають: активність пальців при пластичності рухів руки; зв'язок та взаємодія всіх ланок виконавського апарату, вміле чергування його м'язових напружень і розвантажень; доцільність та економія рухів.

Здобутки музикології дозволяють, окрім уточнення понять, що застосовуються у сучасних інноваційних наукових дослідженнях, обґрунтовано вибудовувати організаційно-методичну модель освітнього процесу в інструментальному класі. Так, наукові висновки української дослідниці теорії музично-виконавського мистецтва О. Катрич, яка вказує на наскрізну взаємопроникність процесів стилетворення у музиці і вводить у науковий обіг поняття «стильова концентричність», дозволяють визначити доцільну організацію освітнього процесу в класах музично-практичної підготовки за жанрово-стильовим принципом – змістовими узагальненнями жанру в контексті різнорівневих стильових ознак [8].

Завдання всебічного розвитку творчої особистості вчителя водночас із оптимізацією процесу формування системи його професійних компетентностей в інструментальному класі допомагають вирішувати дослідження щодо розвитку інструментального виконавства та виконавського інтонування, зокрема в історико-культурологічному аспекті (Н. Гуральник «Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та

теоретико-технологічні аспекти»; Н. Кашкадамова «Історія фортеп'янного мистецтва. ХІХ сторіччя», «Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах» та ін.).

Сьогодні у мистецькому освітньому просторі активно використовують поряд із накопиченим педагогічним досвідом інноваційні комп'ютерні та медіа-технології. Учасники навчально-виховного процесу у музично-педагогічній галузі опановують інформаційний контент в освітніх цілях для ефективно підготовки студентів до предметної області діяльності; для створення методичного й презентаційного забезпечення; для сприймання, написання та аранжування музики; проведення різних видів проєктної діяльності й активного залучення представників академічної спільноти до мобільної творчої комунікації.

Значно розширені завдяки цифровізації освітнього процесу можливості візуалізації інформації ефективно впливають на розвиток творчого й художнього мислення, активізацію процесів пам'яті, сприймання й міцність засвоєння навчального матеріалу [1]. Використання смарт-, медіа-технологій та постійно оновлюваних досягнень у галузі техніки разом із застосуванням в інструментальному класі рефлексивних технологій є також важливим чинником для формування здібностей до самоаналізу, самоспостереження, самовдосконалення здобувачів музично-педагогічної освіти.

Результати роботи в інструментальному класі значно поліпшуються і за умови вирішення завдань художнього розвитку у загальнокультурному контексті певної доби, національного середовища тощо. У зв'язку з цим у новітніх методиках дедалі частіше застосовуються зв'язки між освітніми компонентами, що є тематично і логічно взаємопов'язаними, сприяють поглибленню й розвитку засвоєних студентами знань та умінь. Так, наприклад, в одній з експериментальних методик – формування у майбутніх учителів музичного мистецтва вмінь музично-виконавської артикуляції в процесі фортепіанного навчання [11] – взяті до уваги здобутки зі сфери вокалу, зокрема орфоєпії та дикції; хорового мистецтва (мануального інтонування та відображення штрихів виконання в практиці диригентського жесту); методик гри на струнно-смічкових, духових інструментах; хореографічного мистецтва (з погляду подібності асоціативних зв'язків у сприйнятті змісту «мови» танцювальних рухів та прийомів звуковедення).

Висновки. Отже, інновації у сфері мистецької освіти відзначатимуться сталою ефективністю впливу на якість та результативність процесу професійної підготовки фахівців музично-педагогічній галузі за умови розроблення й використання у навчально-виховній діяльності результатів профільних наукових досліджень, проведених

у контексті актуальних науково-практичних передумов оновлення змісту мистецької освіти, педагогічних технологій, методів, форм та засобів розвитку творчої особистості. Такі передумови виникатимуть у ході пошуку оптимальних освітніх рішень в області музично-практичної підготовки спеціалістів мистецького фаху з урахуванням сучасних соціокультурних перетворень (модернізації освітніх систем) та доцільних наукових і науково-практичних досягнень у галузях філософії, педагогіки (інструментальної в тому числі), психології, фізіології, музикології, культурології, комп'ютерних наук, а також у наукових міжгалузевих дослідженнях.

Перспективною розробкою теми в означеному у статті напрямі вважаємо здійснення детального аналізу ефективних інноваційних методик підготовки вчителя мистецтва в інструментальному класі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановська І. Г., Барановський Д. М., Якименко Ю. І. Дистанційне навчання майбутніх учителів музичного мистецтва: виклики сьогодення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2022. Вип. 28. С. 76–84.
2. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти. Монографія. Київ: НПУ, 2007. 460 с.
3. Марченко О. І., Саєнко Я. П. Огляд підходів до визначення поняття «інновація». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. Вип. 10. Ч. 2. С. 17–21.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» від 12.05.2023 р. № 552, редакція від 11.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>
5. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. 768 с.
6. П'явка К. М. «Музично-творчі здібності» як наукова категорія у філософських та психолого-педагогічних дослідженнях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Вип. 29. С. 15–21.
7. Тарчинська Ю. Г. Методичні підходи до формування техніки звукотворення в інтерпретації фортепіанної спадщини К. Дебюссі. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 20. Том 3. С. 47–51.
8. Тарчинська Ю. Г. Музично-практична підготовка в контексті проблеми стилю. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 42. С. 98–102.
9. Тлумачний словник української мови / укл. Л. О. Ващенко та ін. Київ: Довіра, 2012. 488 с.
10. Філософія політики: короткий енциклопедичний словник / НАН України; Академія педагогічних наук України; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Авт.-упоряд.: В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, В. С. Бакіров [та ін.]. Київ: Знання України, 2002. 670 с.
11. Чен Лу. Методика формування вмінь музично-виконавської артикуляції майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 21 с.